

ولایت مداری

در الگوی پیشرفت اسلامی

www.ketab.ir

مهدی طاهری

زیر نظر حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمد جواد نوروزی

انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی
مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی

۱۳۹۴

این پژوهش با حمایت مالی مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری در سال ۱۳۹۲ در مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام و با همکاری مرکز پژوهش کاربردی اقتصادی اجتماعی قدر به انجام رسیده است.

سرشناسه	: طاهری، موی،
عنوان و نام پدیدآور	: ولایت‌مداری در الگوی یا سرفه اسلامی / مؤلف مهدی طاهری؛ زیر نظر محمدجواد نوروزی،
مشخصات نشر	: قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی <small>علیه السلام</small> ، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۲۲۴ ص.
فروست	: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی <small>علیه السلام</small> ، ۱۱۸۴. علوم سیاسی: ۵۱.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۴۱۱-۹۵۷-۶
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا.
یادداشت	: کتابنامه به صورت زیرنویس.
موضوع	: پیشرفت -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام.
موضوع	: ولایت.
شناسه افزوده	: نوروزی، محمدجواد،
شناسه افزوده	: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی <small>علیه السلام</small>
رده‌بندی کنگره	: BP۲۳۰/۲/ط۱۸۰۸
رده‌بندی دیویی	: ۴۸۳۳/۲۹۷
شماره کتاب‌شناسی ملی	: ۳۹۹۹۹۷۶

شماره ردیف ۱۱۸۴
شماره موضوعی علوم سیاسی-۵۱
۱۳۹۴-۴۹

● ولایت‌مداری در الگوی پیشرفت اسلامی

- مؤلف: مهدی طاهری زیر نظر حجت الاسلام علی سلیمین دکتر محمدجواد نوروزی
- ناشر: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)
- چاپ: نگارش
- نوبت و تاریخ چاپ: اول، پاییز ۱۳۹۴
- شمارگان: ۱۰۰۰
- قیمت: ۹۰۰۰ تومان

● دفتر مرکزی: قم، خیابان شهدا، کوی ممتاز، پلاک ۳۸
تلفن و نمابر: ۰۲۵-۳۷۷۴۳۳۲۶

● شعبه مؤسسه امام خمینی (ره): قم، بلوار امین، بلوار جمهوری اسلامی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)
تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۳۶۲۹

● آفتاب پنهان: ۰۹۱۹۲۵۱۱۰۳۶

فهرست مطالب

۹	مقدمه معاونت پژوهش
۱۲	مقدمه
۱۶	پیشگفتار

فصل اول: مفاهیم و کلیات

۲۲	مقدمه
۲۲	الف. شاخص
۲۴	ب. الگوی اسلامی - ایرانی
۲۴	ج. ولایت
۲۵	ج. ۱. ولایت در لغت
۲۷	ج. ۲. ولایت در اصطلاح
۲۸	ج. ۳. کاربردهای واژه ولایت
۳۰	ج. ۴. مفاهیم مترادف ولایت
۳۱	د. ولایت‌مداری
۳۳	ه. پیشرفت
۳۴	و. ۱. پیشرفت در لغت
۳۵	و. ۲. مفاهیم مترادف پیشرفت

۳۸	و. ۳. پیشرفت در اصطلاح
۴۳	و. ۳. ابعاد پیشرفت
۴۷	و. پیشرفت سیاسی
۵۱	ز. روش‌شناسی بحث
۵۴	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

فصل دوم: ولایت‌مداری و پیشرفت سیاسی

۵۶	مقدمه
۵۶	الف. سنخ‌شناسی مدارهای ولایت
۵۷	دیدگاه اول: کاربرد سیمه
۵۸	دیدگاه دوم: وکالت قبیله
۵۸	دیدگاه سوم: ولایت سیمه
۷۳	ب. سنخ‌شناسی نظریه‌های پیشرفت
۷۹	ج. پیشرفت سیاسی اسلامی
۸۱	۱. انسان و اراده
۸۳	۲. ولایت، پیشرفت، اراده (اقدام و اقبال)
۸۵	۳. ولایت‌مداری و ابعاد نظام سیاسی
۸۹	جمع‌بندی و نتیجه‌فصل

فصل سوم: شاخص‌های حوزه بینش

۹۲	مقدمه
۹۳	الف: معرفت‌شناسی (حَقَّانِیَّت)
۱۰۲	ب: هستی‌شناسی (الوهِیَّت)
۱۰۳	۱. خداپاوری
۱۰۶	۲. خدامحوری

۱۰۹	۳. اعتصام به حبل الاهی
۱۱۴	۴. اعتقاد به نظارت الاهی
۱۱۷	۵. اعتقاد به کفایت الاهی
۱۲۱	جمع‌بندی مبنای هستی‌شناسی
۱۲۴	ج: انسان‌شناسی (عبودیت)
۱۲۶	۱. هویت انسانی
۱۲۸	۲. تربیت الاهی
۱۳۴	۳. عبودیت و کمال
۱۴۰	۴. اختیار سیاسی
۱۴۵	جمع‌بندی مبنای انسان‌شناسی
۱۴۸	د: فرجام‌شناسی (قیامت)
۱۵۰	۱. اعتقاد به جاودانگی انسان
۱۵۲	۲. بازگشت به خدا
۱۵۷	۳. اعتقاد به تجسم اعمال
۱۶۱	۴. یوم الحساب
۱۶۵	جمع‌بندی مبنای فرجام‌شناسی

فصل چهارم: شاخص‌های حوزه رفتار

۱۷۰	مقدمه
۱۷۱	۱. عمل صالح سیاسی
۱۸۰	۲. بصیرت سیاسی
۱۸۵	۳. استقامت سیاسی
۱۹۱	۴. مسئولیت‌پذیری و ایثار سیاسی
۲۰۰	۵. اطاعت‌پذیری
۲۰۶	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری فصل

۲۰۸.....	خلاصه و نتیجه‌گیری نهایی
۲۱۳.....	فهرست منابع
۲۱۳.....	الف) منابع فارسی
۲۱۹.....	ب) منابع عربی
۲۲۳.....	نمایه اصطلاحات

www.ketab.ir

مقدمه معارف پژوهش

حقیقت اصیل‌ترین جاودانه‌ترین و زیباترین راز هستی و نیاز آدمی است که سلسله مؤمنان و عالمان صادق همه بدان‌ها که در راه آن نباخته، و جاهلان و باطل‌پرستان چه توطئه‌ها و ترفندها که برای سحر و مسح و مسح آن نساخته‌اند. چه تلخ‌واقعیتی است مظلومیت حقیقت، و چه شیرین‌حیثیتی است این واقعیت که در مصاف همیشگی حق و باطل، حق سربلند و سرفراز است و باطل از بین رفتنی و نگویند. این والا و بالانشینی حقیقت، گذشته از سرشت حق، وام‌دار کوشش‌های خالصانه و پایان‌ناپذیر حقیقت‌جویانی است که در عرصه نظر و عمل کمر هم بر یکم بسته و از دام و دانه دنیا رسته‌اند، و در این میان نقش و تأثیر ادیان و پیامبران الهی، به‌ویژه اسلام و پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و جانشینان برحق و گرامی او، برجسته‌ترین است.

دانشمندان نام‌آور شیعه رسالت خطیر و بی‌نظیر خویش را بهره‌گیری از عقل و نقل و غوص در دریای معارف قرآن و برگرفتن گوهر ناب حقیقت از سیره آن پیشوایان و عرضه آن به عالم بشری و دفاع جانانه در برابر هجوم ظلمت‌پرستان حقیقت‌گریز دانسته و در این راه دیده‌ها سوده و جان‌ها فرسوده‌اند. اکنون در عصر بحران معنویت که دشمنان حقیقت و آدمیت هر لحظه با تولید و انتشار فزون از شمار آثار نوشتاری و دیداری و به‌کارگیری انواع ابزارهای پیشرفته سخت‌افزاری و

نرم‌افزاری در عرصه‌های گوناگون برای سیطره بر جهان می‌کوشند، رسالت حقیقت‌خواهان و اندیشمندان حوزوی و دانشگاهی، به‌ویژه عالمان دین، بس عظیم‌تر و سخت‌دشواری‌تر است.

در جهان تشیع، پژوهشگران حوزوی در علوم فلسفی و کلامی، تفسیری و حدیثی، فقهی و اصولی و نظایر آن کارنامه درخشانی دارند، و تأملات ایشان بر تارک پژوهش‌های اسلامی می‌درخشد. در زمینه علوم طبیعی و تجربی و فناوری‌های جدید نیز پژوهشگران ما تلاش‌هایی چشمگیر کرده، گام‌هایی نویدبخش برداشته و به جایگاه درخور خویش در جهان نزدیک شده‌اند، و می‌کوشند تا با فعالیت‌های روزافزونشان مقام مایه‌تداوم خویش را در صحنه علمی بین‌المللی بازیابند. ولی در قلمرو پژوهش‌های علوم اجتماعی و انسانی تلاش‌های دانشمندان این مرزوبوم آن‌گونه که شایسته نظام اسلامی است به دل‌ننشسته و آنان‌گاه به ترجمه و اقتباس نظریات دیگران بسنده کرده‌اند. در این زمینه کمتر می‌توان ردپای ابتکارات و به‌ویژه خلاقیت‌های برخاسته از مبانی اسلامی را یافت و تا رسیدن به منزلت مطلوب راهی طولانی و پرچالش درپیش است. از این‌رو، افزون بر استنباط، استخراج، تفسیر و تبیین آموزه‌های دینی و سازمان‌دهی معارف اسلامی، بررسی مسائل علوم انسانی و اجتماعی از دیدگاه اسلامی و تبیین آنها از مهم‌ترین اهداف و اولویت‌های مؤسسات علمی به‌ویژه مراکز پژوهشی حوزه‌های علمیه است.

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه‌السلام در پرتو تأییدات رهبر کبیر انقلاب اسلامی و حمایت‌های بی‌دریغ خلف صالح وی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای «مد ظله العالی» از آغاز تأسیس براساس سیاست‌ها و اهداف ترسیم‌شده از سوی حضرت آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی «دامت برکاته» به امر پژوهش‌های علمی و دینی اهتمام داشته و در مسیر برآوردن نیازهای فکری و دینی جامعه، به پژوهش‌های

بنیادی، راهبردی و کاربردی پرداخته است. معاونت پژوهش مؤسسه برای تحقق این مهم، افزون بر برنامه‌ریزی و هدایت دانش پژوهان و پژوهشگران، در زمینه نشر آثار محققان نیز کوشیده و بحمدالله تاکنون آثار ارزنده‌ای را در حد توان خود به جامعه اسلامی تقدیم کرده است.

کتاب پیش روی، پژوهشی است در قلمرو الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت که با تلاش شهشه‌گران ارجمند حجج اسلام آقایان دکتر محمدجواد نوروزی و مهدی طاهری نگاشته شده است. هدف اصلی نویسندگان ارائه شاخص ولایت‌مداری در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت است. این پژوهش با همکاری مرکز پژوهش کاربردی فاروق انجام رسیده است.

معاونت پژوهش از مؤلف محترم و همکاران ایشان، تشکر و قدردانی می‌کند. همچنین از استاد ارجمند جناب آقای دکتر پرویز داودی، اعضای شورای علمی گروه علوم سیاسی مؤسسه و اعضای شورای علمی مرکز پژوهش کاربردی اقتصادی اجتماعی قدر که با ارائه نظرهای مردم‌دشان، بر اتقان و غنای اثر افزوده‌اند، صمیمانه سپاسگزاری می‌کند و توفیق روزافزون ایشان را از خداوند منان نحواستار است.

معاونت پژوهش

معاونت پژوهش

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام

مرکز پژوهش کاربردی اقتصادی اجتماعی قدر

مقدمه

آرمان بشریت جوامع، همواره در طول تاریخ و در ادیان الهی امری مهم تلقی شده است. بر این اساس، همیشه ویژگی‌ها و مختصات جامعه پیشرفته و آرمانی که منطبق با فطرت بشری و ملاحظه مصالح واقعی مادی و معنوی است، مدنظر بوده است. تفاوت مدینه فاضله مطرح شده در ادیان الهی در مقایسه با اندیشه‌های بشری، اولاً در انطباق آن با واقعیت بوده و ثانیاً مدینه فاضله دینی قابل دستیابی است، اما مدینه فاضله در اندیشه بشری هم‌چون، مدینه فاضله افلاطونی به قدری انتزاعی است که هیچ‌گاه قابل تحقق و عینیت خارجی نیست.

در دولت‌های معاصر غربی، پیشرفت به معنای یکی از اهداف مهم تحت عنوان توسعه، در سال ۱۹۴۵ مطرح گردید و تلاش شد تا به گنجانیدن مسأله در جهان معاصر تبدیل شود. منازعه کلیسا و دولت، مبنی بر اینکه شهروندان با هم نسبت به کدام یک از ازیاب کلیسا یا دولت ولایت‌پذیری داشته باشند، در نهایت با سیطره سکولاریسم به سود دولت‌ها خاتمه یافت. بر این اساس، مردم بر مبنای قرارداد اجتماعی، التزام عملی را به دولت‌ها سپرده و کلیسا از ساحت سیاسی و اجتماعی طرد شد.

ولایت‌مداری در نظام سیاسی اسلام یکی از عوامل اساسی ارتقای سطح پیشرفت جامعه قلمداد می‌شود. ولایت‌مداری یا التزام عملی به احکام، دستورات و رهنمودهای حاکم اسلامی یا رهبری را می‌توان در ابعاد نظام اسلامی یعنی رفتار

رهبری، کارگزاران، شهروندان و ساختار نظام سیاسی جامعه اسلامی مطالعه نمود. در این چارچوب، پرسش اصلی پژوهش حاضر عبارت است از اینکه مولفه‌ها و نماگرهای اساسی ولایت‌مداری کدامند؟ پرسش‌های فرعی را نیز می‌توان در پرسش‌های زیر خلاصه کرد:

آموزه حاکمیتی و مشروعیت در اندیشه اسلامی چه قلمرویی برای ولایت‌مداری تعریف می‌کند و مولفه‌ها و نماگرهای این امر کدام‌اند؟ رهبری در نظام سیاسی اسلام به‌عنوان اسوه و الگو تا چه میزان نسبت به ولایت‌مداری اهتمام دارد و نماگرهایی که نشانگر ولایت‌مداری رهبری در عصر غیبت است، کدام‌اند؟ ظرفیت ساختار نظام سیاسی اسلام مبنی بر عینیت یا تن ولایت‌مداری کدام است و در مقام مقایسه با دیگر مدل‌های سیاسی به‌ویژه لیبرال دمکراسی، از چه امتیازهایی برخوردار است و مولفه‌ها و نماگرهای آن کدام‌اند؟ مولفه‌ها و نماگرهای ولایت‌مداری مردم در ساحت بینش، منش و کنش چیست؟

در پایان یادآوری این نکته ضروری است که این پیش‌رو با عنوان «شاخص ولایت‌مداری در الگوی پیشرفت اسلامی» بخشی از کتاب پروژه «شاخص‌های پیشرفت سیاسی در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت» است که طی آن پانزده شاخص مورد بررسی قرار گرفته است. طبیعی است شاخص‌های نامشده از نظر اهمیت، ارزش و درجه، یکسان نبوده و نیستند و از این منظر می‌توان آن‌ها را در سه حوزه طبقه‌بندی کرد:

۱. شاخص‌های پایه؛ ناظر به شاخص‌هایی است که از جایگاه و اهمیت بیشتری برخوردار بوده و فقدان آن‌ها موجب تغییر در ماهیت جامعه گردیده و نشانگر ارزش‌های مبنایی‌اند. از جمله این شاخص می‌توان به اموری چون ولایت‌مداری، مشروعیت، عدالت‌محوری، استقلال، آزادی و کرامت انسان اشاره نمود.

۲. شاخص‌های پیامدی یا استنتاجی؛ نتیجه‌کار بست دیگر شاخص‌ها است و به‌طور طبیعی می‌بایست ما را به این نتایج رهنمون سازد. از جمله این شاخص‌ها می‌توان به کارآمدی و هویت اشاره داشت.

۳. شاخص‌های فرایندی؛ در روند تطور و تحول جامعه‌سازی به‌طور مداوم می‌بایست براساس آن‌ها، میزان دوری و نزدیکی جامعه را به جامعه‌ی تراز و مطلوب رصد کرد؛ از جمله این شاخص‌ها می‌توان به مشارکت سیاسی؛ قانون‌مداری؛ نظارت عمومی؛ خدمت‌مداری؛ عقلانیت، تنوع و پویایی در عین وحدت، اشاره داشت. بدون تردید نوین و طراحی شاخص برای الگوی پیشرفت سیاسی مستلزم توجه به نکاتی ضروری است از جمله:

۱. الگوی اسلامی پیشرفت با الگوی توسعه سیاسی در غرب، در مبانی، هدف و ساختار تفاوت اساسی داشته و دارد. این امر بدان معنا نیست که از تجربه بشری در تدوین و طراحی نظام‌های اسلامی استفاده نشود، بلکه تنها توجه به این امر است که اولاً هرگونه اخذ و اقتباس از الگوی توسعه غربی باید براساس مبانی، کارشناسانه و بر مبنای روش پژوهش اسلامی صورت پذیرد، ثانیاً باید با شناخت دقیق اندیشه غرب و اسلام از هرگونه التقاط فکری اجتناب کرد.

۲. تبیین شاخص‌ها در الگوی پیشرفت سیاسی، لازمه انجام پژوهش‌هایی در زمینه تحلیل دقیق مبانی، روش‌شناسی، و خلق نظریه پیشرفت سیاسی و سپس بر مبنای آن‌ها ارائه شاخص و سنجه‌هایی برای پایش و داوری درباره جامعه هست. اما این پژوهش ضمن توجه به این امر، تنها به شاخص‌ها بسنده کرده است. این امر ناشی از آن است که تلاش‌های علمی شایسته ولی پراکنده در زمینه مبانی و روش‌شناسی انجام گرفته، اما تاکنون هیچ تحقیقی درباره شاخص‌ها انجام نگرفته است. در زمینه نظریه نیز هرچند خلأ علمی وجود داشته و دارد، اما براساس

دریافت کلی از جامعه مطلوب، سعی در تدوین شاخص‌ها شده است. ضمن آن که در هریک از شاخص‌ها کوشش به عمل آمده تا مبانی نظری و نظریه مطرح در زمینه آن شاخص مورد بررسی قرار گیرد.

۳. هریک از شاخص‌های مطرح در الگوی پیشرفت سیاسی که در پانزده محور تدوین شده است، از سویی اجزای یک پازل و مجموعه را تشکیل می‌دهد و از طرف دیگر هر یک پژوهشی مستقل است. از این رو در هریک از این پژوهش‌ها، بدون توجه به سایر شاخص‌های مورد پژوهش، حتی مفاهیم مشترک آن‌ها به طور مستقل مورد بررسی قرار گرفته است.

بر خود لازم می‌دانم که، از سمت، تلاش، و حمایت بی‌دریغ و مشفقانه استاد ارجمند جناب آقای دکتر پروین داوودی تقدیر و تشکر نمایم. همچنین شایسته است از استاد فرزانه حضرت آیت‌الله صباح یزدی دامت برکاته، ریاست محترم مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی ره، معاون پژوهش، اعضای شورای علمی گروه علوم سیاسی ره و سایر دست‌اندرکاران این مؤسسه علمی که ما را در انجام این پژوهش یاری کرده‌اند، نیز تشکر ویژه و سپاس‌گزاری نمایم. امید آن دارم با پرداختن به یکی از مباحث مهم که مورد عنایت مقام معظم رهبری بوده است، گوشه‌ای از دین خویش را به ساحت حضرت ولی عصر علیه السلام اوستاد ره، مقام معظم رهبری، شهدای اسلام و انقلاب اسلامی و مردم ولایت‌مدار ادا کرده باشم و در این راستا سپاس‌گزار کسانی خواهم بود که با نقدها و تذکرات مشفقانه خود ما را قرین لطف خود ساخته و مسیر انجام تلاش‌های علمی‌تر را مهیا سازند.

محمد جواد نوروزی

پیشگفتار

با شکل‌گیری اولین جوامع بشری، یکی از پرسش‌هایی که همواره مورد گفت‌وگوی اندیشمندان دوره‌های مختلف تاریخ بوده است، پرسش از حق حاکمیت بر جهان است. چگونه پاسخ به این پرسش، موجب شکل‌گیری انواع مختلفی از حکومت‌ها و سرپی آن تمدن‌های متفاوتی در مناطق مختلف جهان شکل گرفته است.

در اندیشه اسلامی، هدف غایی حکومت و تلاش برای پیشرفت، در جهت دستیابی بشر به تعالی و تکامل همه‌جانبه است تا افزون بر این‌که انسان حوزه‌های دنیایی خویش را به بهترین شکل ممکن سامان بخشد، راه تعالی و رسیدن به قرب حق را طی نماید. لازمه دستیابی به این امر، تربیت صحیح انسان براساس تعالیم دینی و توسط اولیای الهی است. براساس اندیشه اسلامی، تنها خداوند متعال است که به دلیل برخوردار از ربوبیت تکوینی و تشریحی، دارای ولایت بوده و از این‌رو، حق حاکمیت و تصرف در موجودات عالم و از آن جمله انسان را دارد. ولایت تشریحی خداوند در عالم از طریق انبیا و اولیای او محقق می‌گردد و تنها این نوع از ولایت و حاکمیت است که با هدف خلقت بشر سازگاری دارد. از این‌رو، تنها در سایه چنین ولایتی است که انسان و پیرامون او، پیشرفت، تکامل و تعالی می‌یابد.

براساس این دیدگاه، ولی^۱ خداوند است که محور امور جامعه به‌شمار می‌آید و موجب شکل‌گیری مدنیت ولایی می‌گردد. این مهم، در دوران حضور، با محور قرار دادن ولی^۲ معصوم و در عصر غیبت با حاکمیت فقیه دارای شرایط، و محور قرار دادن وی، محقق می‌گردد. بر این اساس، در یک جامعه دینی دست‌یابی به پیشرفت، تکامل و تعالی در صورتی عینیت خواهد یافت که حوزه‌های مختلف جامعه، اعم از ساختار سیاسی، فرهنگی و حقوقی و در حوزه رفتارها، اعم از رفتار گروه‌ها، نخبگان و ساد شهروندان، در امر تحقق نظام ولایی مشارکت نموده، و از دستورهای صادره از این منبع، بی‌روی نمایند.

انقلاب اسلامی ایران، راه‌دهنده الگویی نوین در شیوه اداره جامعه به جهان کنونی بوده است. این الگو مبنی بر نظام ولایی و حکومت ولایت فقیه در عصر غیبت است. اگرچه این شیوه از حکومت، به لحاظ اجرایی در دهه چهارم مدیریت به سر می‌برد، اما لوازم آن، به‌طور شایسته تبیین نشده، و از این جهت در داخل و خارج، به جنبه‌های مختلف این نظام حکومتی توجه نشده یا دست کم برای برخی، دارای ابهام است. دلیل انتخاب این موضوع، تبیین و بسط این نظریه و لوازم آن، و دفاع از هویت و کارآمدی این نظریه، در برابر نظریه‌های رقیب بوده که به‌طور عمده مبتنی بر اندیشه غربی هستند.

موج بیداری اسلامی نیز با بهره‌مندی از این الگو خواهد توانست مسیر هدایت و پیشرفت خویش را ترسیم نموده و از فرو غلطیدن در دامان اندیشه غرب، و سقوط دویاره در ذیل این اندیشه، رهایی یابد. بنابراین، موضوع این نگارش افزون بر مسایل پیش‌گفته، ترسیم‌کننده نظام مطلوب جهانی مبتنی بر اندیشه اسلام ناب محمدی صلوات الله علیه خواهد بود، که زمینه‌های بهره‌مندی سایر مملکت‌های اسلامی را از این شیوه حکومتی فراهم می‌نماید.

در اثر حاضر، رابطه «پیشرفت» و «ولایت‌مداری» مورد پژوهش قرار گرفته است. در برخی منابع، به هر کدام از متغیرهای مورد بحث به صورت مستقل پرداخته شده است، لکن رابطه این دو در پژوهش‌های پیشین کمتر مورد توجه بوده است. آنچه این تحقیق را از پیشینه‌اش متمایز می‌سازد، این است که نقش ولایت‌مداری در تحقق پیشرفت سیاسی مورد پژوهش قرار گرفته و برخی شاخص‌های جامعه ولایت‌مدار در حوزه بینش و رفتار بررسی شده است.

پیشرفت سیاسی در یک جامعه ولایت‌مدار، دارای شاخص‌هایی در حوزه بینش است که مبتنی بر نوع نگاه انسان به عالم و در واقع مبانی معرفت‌شناختی، هستی‌شناختی، انسان‌شناختی و فروع‌شناختی است. توجه به این مسأله در نظریه‌های رقیب، در اندیشه غرب و نظریه‌های مبتنی بر این اندیشه، مورد غفلت واقع شده است. در حوزه رفتار سیاسی نیز لوازم ولایت‌مداری و پیشرفت سیاسی، انجام عمل صالح سیاسی است که این نگاه به اعمال سیاسی نیز در ساحت خود، کاربردی نو در فضای مباحث سیاسی به‌شمار می‌رود. در حوزه ارزش و رفتار نیز، جامعه پیشرفته ولایت‌مدار، دارای شاخص‌هایی برگرفته از سوره‌هایی هم‌چون: انجام عمل صالح سیاسی، میزان بصیرت سیاسی، استقامت سیاسی، مشورت‌پذیری، ایثار سیاسی و اطاعت‌پذیری است.

مراد از ولایت‌مداری در این پژوهش آن است که ولایت، در حوزه فردی، اجتماعی و سازمانی، قطب و محور همه اندیشه‌ها، رفتارها، موضع‌گیری‌ها و حرکت‌ها باشد و نهادها و سازمان‌های مردمی و حکومتی، مدیران و افراد، خود را با ولی‌امر هماهنگ و همراه سازند. پیشرفت سیاسی اسلامی، فرایندی است که در نتیجه انجام هر عمل صالح سیاسی، که توسط افراد حقیقی یا حقوقی، با اذن ولی‌امر، در جهت سعادت انسانی برای برپایی عدالت و دستیابی به حیات طیبه

تحقق یافته و موجب پویایی تمدن کمال‌محور می‌گردد. این امر مستلزم اعتقاد به نظریه ولایت مطلقه ولیّ الهی در عالم است که در عصر غیبت در فقیه دارای شرایط، متجلی می‌گردد.

این پژوهش با اتکا بر منابع دینی و استخراج آیات و روایات تدوین شده است. کوشش بر این بوده است به دلیل جلوگیری از گسست در متن، اکثر شواهد قرآنی و روایی در پانویست بیان شود؛ تا ضمن تبیین و تحلیل موضوع، مخاطب را با منابع مورد پژوهش آشنا نموده و به این منابع ارجاع دهد. آنچه به عنوان شاخص در این اثر بیان شده است، بر اساس روش هنجاری می‌باشد؛ بدین معنا که، افراد در یک جامعه ولایت‌مدار باید، از این شاخص‌ها بهره‌مند باشند.

از این نکته در سراسر این اثر تمیز غنلت نمود که وجود این شاخص‌ها مربوط به هر دوره‌ای است که ولایت ولیّ الهی در جامعه تحقق می‌یابد و از این جهت تفاوتی بین عصر حضور و غیبت امام معصوم علیه السلام نیست. از طرف دیگر، ولایت‌مداری می‌تواند اقلیت‌های مذهبی را نیز شامل شود؛ اما ولایت‌مداری در این افراد تنها در حوزه رفتار و نه باور و اعتقاد، قابل ارزیابی است.

این اثر شامل چهار فصل است. فصل اول در بردارنده مفاهیم و کلیات بحث است. مفاهیمی هم‌چون: پیشرفت، توسعه، ولایت و شاخص در لغت و اصطلاح، مورد بررسی قرار گرفته و در ادامه ضمن بیان مراد از ولایت‌مداری، ابعاد پیشرفت نیز بررسی شده است. فصل دوم که با عنوان «ولایت‌مداری و پیشرفت سیاسی» از آن یاد شده است در واقع چارچوب نظری بحث بوده و در آن ضمن بیان مبانی ولایت‌مداری و پیشرفت سیاسی، به سنخ‌شناسی نظریه‌های مطرح پیرامون ولایت فقیه و نظریه‌های پیرامون پیشرفت پرداخته شده است. در نهایت تأکید بر این است که پیشرفت سیاسی اسلامی در عصر غیبت، تنها بر اساس ولایت‌مداری و پذیرش

نظریه ولایت مطلقه فقیه ممکن خواهد بود. در فصل سوم با بیان مبانی شاخص‌ها، به تبیین شاخص‌های مورد نظری که بایسته است در اعتقاد و باور افراد یک جامعه ولایت‌مدار موجود باشد، پرداخته شده است. فصل پایانی این اثر نیز به بیان برخی شاخص‌های بایسته در حوزه رفتار، اختصاص یافته است. بایسته بودن این شاخص‌ها به معنی فقدان این شاخص‌ها در جامعه موجود نبوده، اما هر کدام دارای شدت و ضعف بوده و لازم است همه ارکان جامعه برای تقویت این شاخص‌ها، جهت دستیابی به پیشرفت سیاسی اسلامی اقدام نمایند. نتیجه‌گیری، قسمت پایانی این پژوهش می‌باشد که در بردارنده نتایج به دست آمده از این تحقیق است. موفقیت در تدبیر این اثر را مدیون نگاه دوران‌دیش، بصیر و پدرانۀ استاد ولایت‌مدار حضرت علامه مصباح یزدی «دامت برکاته» بوده که زمینه بهره‌مندی از اساتید ارجمندی هم‌چون استاد فرزانه حضرت حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر محمدجواد نوروزی، و حجج اسلام آقایان دکتر محسن رضوانی و دکتر قاسم شبان‌نیا را برای نسل ما فراهم نمودند. همچنین قدردانی از جناب دکتر پرویز داوودی، مشاور عالی رئیس جمهور وقت و رئیس مرکز بررسی‌های راهبردی ریاست جمهوری در حمایت از اجرای این طرح پژوهشی و وظیفه خود می‌دانم. پیشاپیش از همه عزیزانی که با مطالعه این پژوهش ما را راهنماها، نکته‌سنجی‌ها و راهنمایی‌های خویش بهره‌مند خواهند نمود، سپاس‌گزار خواهیم بود.

مهدی طاهری